

Urbõkuu
25. päiv
2008

Nummõr
7 (151)

Leht mass erälde
ostõn 5 kruuni

UMƏ LEHT

V Ö R O M A A R A H V A U M A N K E E L E N L E H T

**Nikopensiuse Toivo laul hää
meelega võro keelen**

Kae lk 2

**Latsõ tei Puigal
tiatrit**

Kae lk 3

**Ruitlanõ murõhtas Hiina
kemmergide peräst**

Kae lk 4

Tulõ 10. Adsoni-võistlus

Kuu ao peräst, 25. mahla-
kuu pääväl kell 14 tulõ Võrol
Kreutzwaldi muusõumin küm-
nes võrokecline luulõvõistlus
Rõugõ kandist peri luulõtaja
Adsoni Arturi avvus.

Adsonilõ pühändet võro-
keelidse loomingu ettekand-
misõ võistlusõ mõtõ om suurt
luulõmiist miilde tulõta ja lukõ
ka tõisi kiränige võrokeelist

loomingut.

Võistõlda saava kõik vana
Võromaa kuulõ eri vannusõn
koolilatsõ. Võistlusõ kõrral-
dasõ Võro instituut ja Rõugõ
rahvamaja. Teedüst saa Laube
Kadri käest tel 782 8753, 511
7348 vai kadri.laube@wi.
werro.ee.

UL

«Mino Võromaa» jutu olli sisukamba

Timahava saadi 20 vana Võro-
maa kooli latsõ võrokeelitside
kirätõie võistlusõlõ «Mino
Võromaa» kokko 144 tüüd.

«Tõid olf veidemb ku minevä-
aasta, a tuu iist olli kirätükü
pikembä ja sisukamba,» hindas
võistlusõ üts kõrraldaja, Laube
Kadri Võro instituudist. «Mui-
do olf iks kümmit kolmõ-nellä
lausõga juttõ teemal «Mu pini»:
nimi, mis värimi ja et om väega
armsa.»

Seokõrd saadi latsõ võist-
lusõlõ hulga hindä vällämõ-
tõlduid muinas- ja tondijuttõ,
kirotõt olf egäl teemal, midä
kõrraldaja vällä paki.

Teemal «Ma taha ilosal
Võromaalt är» olf kirotanu külh
õnnõ üts Põlva lats ja Laube
Kadri sõnno perrä olf kirätüküst
arvo saia, et seo lats taht tõtõstõ
siist är minnä.

«Et seokõrd võisõ üts lats
saata mitte inämb ku kolm

kirätüüd, saaf hulka latsi õnnõ
üte tüü ja näkk inne vaiva,
et kõgõ parõmb vällä valli,»
selet Laube Kadri. «Kaõ,
et keskkoolinuuri käest olf
õnnõ kolm kirätükü ja sõs
olf uma kirätüü saatnu ka üts
oppaja.»

Koolilatsi võrokeelitsit ki-
rätükke nakkas lugõma ja hää-
düse perrä ritta säadmä žürii
(kirämiis Ruitlasõ Olavi, Võro
Kreutzwaldi muusõumi pää
Hollo Aimi ja Võro instituudi
tüütäjä Laube Kadri, Jüvä
Sullõv ja Tubina Tuuli).

Lehekuun tulõ «Mino Võro-
maa» võistlusõ parõmbidõ
vastavõtt ja avvuhindu kätte-
jagamindõ.

Kõgõ parõmba tüü trükütäs
är kogomigun «Mino Võro-
maa 21», juttõ mano tsehken-
däs pildi nuur Tarto kunstnik
Parise Pia.

UL

«Peko helü» kõnõlõs inemiisist

Setodõl om valmis saanu kol-
mas aokiri «Peko helü», kon om
juttu setodõst nii Seto-
maal, Eestimaa
ku Tsiberin.

Kõnõlõs
v a h t s õ n õ
ülemboots-
ka Hörna Aare,
pikemb lugu om
edimäse seto lugu-
lauu (oratooriumi)
vällämärkjäst Piirisil-
la Aivarist.

Kalkuna Andreas om
käänü Tsiberin kaeman,
kuis sääl setokõsõ eläse.

Juttu om aet Hüdsi Silveriga,

kiä ütten küläravaga Verska-
lähküdse Jumalamäe
kõrda tekä, ja Obini-
sa kandi meistrime-
he Järve Väinoga.

Viil om aokir-
rän är trüküt
üts jupp Vana-
nurmõ Ilmari
näütemängust
«Petserimaa
igatsus»,
miä sai
edimädsel
seto näütemän-
ge võistlusõl üte katõst
pääpreemiäst.

UL

Tegemiisi Võromaal

28. urbõkuul kell 18 andas Vööpsõ
raamadukogon aiandusõ-nõvvo.

3. mahlakuu pääväl kell 16 saa
Võrol Võromaa keskraamaduko-
gon kullõlda, midä kõnõlõs mä-
gironija Sika Alar ummist mat-

kust, ja näta matkafilmi. Ummi
laulõ laul Tamra Kait.

4. mahlakuu pääväl kell 19 tulõ
Põlva kultuuri- ja huvikeskusõn
rahvatandsurühmä Kagu Kabu-
jalakõsõ 10. juubõlikontsõrt.

Mõnistõ mõisajärv kääkk vanna kantsi

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

«Minevä kuu keskpai-
gan lätsi Mõnistõ mõi-
sajärve süvämäs tege-
mist pildistämä – tuud
näe-i jo egä päiv, ku viis
koppa kõrraga ammõ-
tin omma! – ja nii ma
tuud vanna müürü näi-
gi,» kõnõlõs Mõnistõ
muusõumi juhataja Tul-
viste Hele umast põno-
vast löüdmisest.

Et mõisajärve saasi süväm-
bäs kaiba, olf vaia järv
tühäs laskõ ja tuujaos olf
kopp tõmmanu 3,5 miitret
sügävä küländ sille veerega
kraavi.

«Vii piiri pääl olfgi näta
kivvest müür, puust postõ
pääle chitet,» seletäs Tul-
viste Hele. «Sõs tulli tum-
mõ ja helle triibu – tummõ
omma hüdsetriibu –, sõs
tõsõ ja kolmanda müürü.»

Tulviste Hele arvas, et ar-
vada om tego väega vannu
müürega, ja kutsõ muinsus-
kaitsja asja kaema.

Võro muinsuskaitsõ-
inspektri Veldi Martti käve-
gi mitu kõrda kotussõ pääl.
Tä and lövvetüist müürest
teedä arheoloogõlõ. Tuud
kotust, kost müürü vällä
tulli, tohe-i niikavva kiäki
puttu, ku välläkaibja uma
tüü är tegevä.

«Ku ilma vähägi parõm-

TULVISTE HELE PILT

Vana liinamüür olf ehitet puupostõ pääle.

bas läävä, sõs naatas tan kaiba
ja päält tuud saa üteldä, ku
vana müürü neo omma,» ütles
Veldi Martti. «Teedä om, et
19. aastagasaa algusõn chitedi
taha meier, a mis om allpuul,
mõista-i parhilla üteldä.»

Tulviste Hele om esi asja
veidükese urnu ja seletäs,
et 1974. aastagal käve tiidläse
tansaman uurman vanna
keldret, miä olf umal aol nii
kimmäs tett, et tuud es jõuta
1960. aastil maaha lahku ja
kivve tiitammi chitamises

vitä (taa tammi peräst lahuti
tõsõ Mõnistõ mõisa huunõ
maaha).

Sõs ütli aoluulasõ, et Mõnis-
tõ mõisa om olnu vasall-liin.
Põhasõa aast omma alalõ
kindral Šeremetjevi seletüse,
kuis tä valluf Mõnistõn kraa-
võ, valli ja palisaadõga kaitstut
kiviliina (Läte: Friedrich Kon-
rad Gadebusch «Livländische
Jahrbücher III th»).

Aoluulaisi jutu perrä chite-
di noid palisaadõ (maa sisse
pestü terävä otsaga palgõst tett

tahr) hulga aigu inne: neo
es piä inämb Põhasõa-aigsit
sõariistu.

Tuuperäst arvatas, et lõv-
vedü müürü võiva olla viil
mitusada aastakka vanõm-
ba. Kas tuu nii om, tuu
tegevä asatundja selges
ja andva sõs ka laembalt
rahvalõ teedä.

Egäl juhul om seo esierä-
line löüdmine ja et tuu ko-
tussõ päält säändse müürü
vällä võiva tulla, es mõista
kiäki arvada.

Seto nuuri tiatritükk pand' rahva ütten elämä

NUTOVI MIRJAM

Minevä pühapäävä mängiti
Obinitsa galeriin «Halás
kunn» edimäst kõrda seto-
kiilset näütemängu «Kullo».
Tükkü kanni ette Seto
nuuritiatri noorõ, kiä jo
tõist aastakka opisõ Va-
nemuisse tiatrin Joonasõ
Taneli ja Jäägri Merle käe
all näütlemist.

Kaejilõ tiatritükk miildü, saal
olf puupistü täüs.

«Seoh tüküh olf veidükene
kökkõ, miä piäs täämbädse
ao inemist erutama,» kõnõlõ
tükü lavastaja ja näütetükü
autor Jäägri Merle. Tükün olf

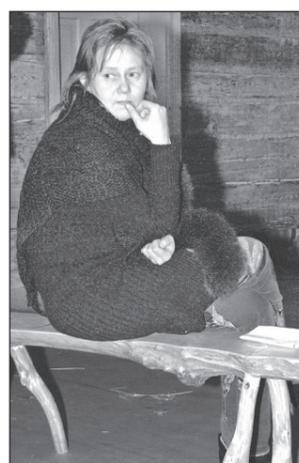
tapõlust-takanajamist, murõht,
süänd ja seksi.

Jäägri Merle kirotõt näüte-
mäng «Kullo» sai 2007. aastaga
Taarka perimüstiatri näüte-
mänguvõistlusõl üte katõst
tõõsõst kotussõst (edimäst ko-
tust vällä es anda). Kullo sai
lava pääle nuuristuudio oppaja
Joonasõ Taneli ja Jäägri Merle.

Pääõssa mäng Tammiste
Riin, tõisi ossõ mängvä Hörna
Maarja, Linnusõ Artur, Juhka-
mi Enna, Sisasõ Kerli, Pisuko-
va Ainiki, Kesoneni Helena,
Metsma Mari, Kahuski Päivi,
Noorsalu Indrek ja Kahuski
Niilo. Hellü tegevä ja kirma-
kit pidävä viil Sibula Sigrid,
Noorem Erich, Karu Egert ja
Tihametsa Annika.

Noorõ ullitasõ: mängvä
Tammiste Riin ja Noorsalu
Indrek.

«Kullo» autor ja üts lavastaja
Jäägri Merle kaes huviga,
kuis tükk vällä om tulnu.

LUMI HUKO PILDID

Võromaa jääguki ilosas!

Uma Lehe toimõndusõl om hää miil, et härksä inemise omma ette võtnu nii tarviligu aša nigu Eestimaa (tuusiän ka Võromaa) prügüst puhtassaamisõ.

Loodami, et ku mi kandi hää inemise 3. lehekuul Võromaa puhtas tegevä ja kõik tuu perädu ask mõtsust ja teie veerest är prügümäele viias, sös mi kodokotus nii ilosas ka jääs. Aig om muutunu ja tuu piäsi olõma umakandi inemiisi süameasi, et kodokülä ja -mõts puhas olõs.

Inämb ei olõ ka tuud murõt, et näütises vanno auto-tsõdrõ olõ-i kohegi panda – laadi tsõdrõ massina pääle, sõida Võrolõ keskkunnajaama (vallalõ om tõsõpäävast riidini, kotus om pinne vafoipaiga man leevakombinaadi takan) ja anna är! Sinnä saa viia ka vanno kodomassinit, vanna müüblit, pakõndit ja ohtlikku asku.

Viil omma jäätmejaama Rāpinäl (Võhandu 23a) ja Antsla lähkül Lusti külän.

Egän vallan om mitu suurt kasti, kohe saat vitä kõik tühä pudõli, midä vasta ei võeta, plastkarbi, kilekoti ja kõik tuu muu kraami, midä *pakendis* kutsutas. Olõ-i inämb määnestki õigustust, mille nuusama pakõndi piässi mõtsa ala viskama.

HARJU ÜLLE

UMALEHT

Telmisenummör 00917

Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävä

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro

E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.eePäätoimõndaja kt: Jan Rahman 78 222 21, 56 606 494
info@umaleht.eeKeeletoimõndaja: Laivi Org laivi77@hotmail.eeLatsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177
mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF

Trükjä: AS Võro Täht

Leht Internetin: <http://www.umaleht.ee>

Lehe välläandmist tugõva:

Riiklinõ programm «Lõunaesti kiil ja kultuur»

Hää võrokõnõ, tulõ ja lüü kah ütten suurõn üle-eestilidsen prügikorjamisõn! Kodokant puhtas!

Palfodõ inemiisi meelest olõ-i sukugi andsak vai halv, ku nõsta kotost prügükott auto pääle ja viia tuu mõtsa ala, tii viirde kraavi vai kohegi liina viirde mulku. Tuu mõtlõminõ om vast viil Vinne aost peri.

Tuust aost, ku ma üle-cestilidsen prügikorjamisõ ettevõtõmisõ Võro maakunna kõrraldajas naksi, om mul tulnu mitmit kõrdo imehtä, ku palfõ omma mi kandi inemise luudusõhe vidänu vannu rõivit, katskiidsi kodomassinit, autotsõdrõ ja muud asku.

Eski Võro liinan, mu vanõmbidõ kodo man Võrokivi liinajaon, omma inemise tennü maiu taadõ «prügümäe». Neo inemise, kes sinnä prükü kandva, omma teedä. A nimä taad prükü korjama ei tulõ. A ku mi tuu näide iist är teemi, sös või-olla nä häbendäse koton ja nakkasõ mõtlõma, et vast olõ-i vaia nii palfõ kilekottõ kodo vitä.

Ma esi üttele kõgõ poodin, et ärke pankõ kõkkõ kraami kilekoti sisse. Maxima, Selveri ja tõisi suuri puutõ kassan pakitas kõik kaup eräle kilekoti sisse ja ku ma üttele, et ärke tekke nii, sös nakkas mõni kassapidäjä viil vastagi, et teil lätt jo jahu kotin lakja! Lätt sös lätt, a tuu kilekotiga olõ-i mul perän midägi tetä.

Neo inemise, kes perrä märk-

mäldä kilekottõ kodo ja perän mõtsa ala vidävä vast arvasõ, et kiäki panõ-i tuud tähele. A om tähele pant ja kõgõ seo asu prügümäele vidämises om parhilla vaia appi hulga häid inemiisi ja ettevõtõtit.

Lehekuu edimädsel nädälivaihtusõl (3.05) om plaanin är kofada ja prügümäele vitä kõik prügü, mis videles avaligõn paigun, mõtsun, vii veeren ja muial. Taad tüüd tegevä üttenkuun inemise, kodaniguühendüse, umavalitsusõ ja ettevõtõ.

Joba väega palfõ inemise omma umma api paknu. Mincivä nädäli, 20. urbõkuu pääväl teivä prügü kaardi pääle märkmise man suurõ tüü är 190 Kuiperjanovi pataljoni sõamiist.

Ka mi politsei om uma miiskunnaga tõisilõ iinkujos. Mitmõ vallavalitsusõ omma appi tulnu – aituma kõigilõ!

Prügü videlemise kotussidõ kaardi pääle kirja pandmisõ man saa abis olla egäuts.

Tuud või tetä esi vai üttenkuun Võro maakunna suurkaardistamisõ nädälivaihtusõl, 29.–30. urbõkuul. Mõlõmbal pääväl saias kokko Võro vallavalitsusõ majan kell kümme hummogu.

VISSELE

KERTI,

«Teeme Ära 2008» Võro maakunna kõrraldaja

Tan andas teedüst, kuis prügü videlemise kotussit kaardi pääle panda ja andas lainus GPS-massinit.

Joba parhilla saa mi kodolehe päält www.teeme2008.ee kaia prügükaarti ja säält näta, kas su kodokandi «prügümäe» omma joba kaardi pääl kirän.

Ku olõ-i, sös kiroda noist kotussist mi kaardi pääle märkmise kõrraldajalõ anneliis@teeme2008.ee.

A 3. lehekuu pääväl võta ütten uma pere, sõbra ja mille ei ka tüükaaslasõ ja tulõ avida mi Võromaa puhtas tetä. Hää olõsi, ku inne hindäst teedä annat.

Eestil om timahava 90. sünnüpäiv. Mille es võinu tetä sös umalõ kodomaalõ ilosa sünnüpäävikingitüse: olla üttele päävä värski õhu käen ütten ummi sõpruga ja tetä är midägi ilosat ja hääd. Perän om meil kõigil inämb ilosit kotussit, kohe minnä puhtast luudusõst rõõmu tundma.

Lähkümbät teedüst saa ettevõtõmisõ kotsilõ küsü kas tel 5656 0504 vai kerti@teeme2008.ee.

Kirä

Kiri kiroda aadrõsil
Tartu 48, Võro liin
65609 Uma Leht vai
info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja näid lühendä. Kirä iist honorrari ei masta.

Võrokõsõ omma iks ausa olnu

Loi perämädses Umast Lehest, et inemise omma pahanu, et vallalehest ei saa inämb sünnüpäivi tiidä ja sünnüpäävälatsi ei peetä tuuperäst meelen.

Ma arva kah, et vallalehen piässi uma valla inemiisi kotsilõ kirän olõma nii sünnüku surmao.

Mis ma tuust varja, ku vana ma olõ? Vanast olti Võromaal iks nii ausa, et kiäki es varja ei sündü egä surma. Nuu vanõmba naistõrahva vast tahtva hinnäst noorõmbas tetä, kes noorõmbat miist vahisõ!

SILVI (73) Kruutusõlt

Laulami üttele!

Umal aol kisi kommunisti Võromaa külest är Põlva kihlkunna.

Ku põhacestläse mõistsõ laulda hinnäst vabas ja üttele, sis ega mi kehvembä ei olõ, laulami vana Võromaa üttele tagasi! Tollõs om hää võimalus võrokõisi Umal pidol.

Olõ sündünu võromaaanõ, 87 aastat vana.

OLESKI PAUL Partsilt

Nikopensiuse Toivo: Verioral ja Melbournein om üttehää laulda!

Täämbädses üle 40 aasta laulnu Nikopensiuse Toivo (61) olõ tuu inemine, kiä laulsõ edimädsenä tunnõtus Kõiva Inda laulu «Võromaa, Võromaa, kõgõ ilusamb sa...». Kõgõ parõmba meelega esineski tä iks umal «kodomaal» lõunõ puul Eestin. Ja ku vähägi pases, tulõ õkva kodo imä mano Põlvahe.

Mida olõti võro keelen viil laulnu?

«Ummamuudu miis» ja Birnbaumi Aadu «Vai, vai sääne om elo». Birnbaumil om viil sääne illos laul: «Om pahnäpuid häitsemise aig ja muro pääl om korgõs kasvnu hain».

A Kõiva Inda andõgi taa laulu «Võromaa, Võromaa...» minolõ 20 aastakka tagasi. Lauli taa õkva tunnõtus. Tuul aol olõ Eesti Raadio fonoteegin väega veidü võrokiilsit laulõ.

Palfõ olõti siinkandin laulnu?

Palfõ – Lõunõ-Eesti om mu kodomaa. Siin iks rohkõmb ku Põhja-Eestin. Ku om valli, sös iks esine Võro, Valga vai Põlva kandin. Midä inämb siin laulda saa, toda parõmb tervüs om (naard).

Kullõjiddõ vahe om olõman?

Oi, väega suur. Näütises ma lää täämbä (7.03) Kauksihe laulma. Usu, et tõsõ-kolmanda laulu aigu om pido tävven huun. Põhja puul Eestin piät tunn aigu vaiva nägemä, inne ku lämmäs saa. A ku Põhja-Eestin lätt pido hariligult kellä nelläni, sis Lõunõ-Eestin saat lühembä aoga.

Olõ neli kõrda kolmõ kuu

ALLASÕ TIIA PILT

Nikopensiuse Toivo sõnno perrä om Võromaal tõsõ-kolmanda laulu aigu pido tävven huun. Põhja puul Eestit asi nii kipõlt käü-i.

viisi olnu Austraalian mitmõn osariigin. Ku edimäne kõrd sinnä lätsi, sös mõtli, kuimuudu ma säääl saa. A es olõ määnestki vaiht, kas olla Verioral vai Melbournein!

Ega ku muialpuul om kullõjiddõ siän kasvai ütõ võrokiilne inemine, sös tä tell kimmäle mu käest «Võromaa, Võromaa».

Kas mi kandi maainemise omma elomurrust vaivadu?

Ku Võromaa inemine pand

iks puhta rõiva sälgä ja tulõ pidolõ laulu kullõma ja tandsma, ega tä sös säääl virise-i joht. Kõik omma iks hään tujun. Maainemine hoit hindä teedä kah palfõ inämb.

Ku vanalt laulma naksiti?

(Imä Nikopensiuse Elfriede ütles vahelõ: «Toivo laulsõ jo katõaastadsõlt suuri inemiisi laulõ!»)

Mälehtä, imä mänge kitrat, esä mandoliini. Imä laulsõ

«Läänemere lainit» ja sös ku tuu viimäne salm tull, sös ma iki kõgõ! A mullõ nii miidü, ma kõik aig uutsõ tuud kotust, kos ikma saa naada.

Ma koton ei laula. A ku imä tekki tüüd, sös kõikaig laulsõ. Ma ei mälehtägi nii timä kõnõlõmist, ku laulmist. Tä laulsõ kõikaig Põlva naisi-koorin Mai ja kerigukoosin. (Imä: «Ma mänge sõrm- ja tuurkannõld ku viil koton Kärgulan olli. Kõiki pille mänge: papa mänge lõõtsa, mi, latsõ, kõik laulsõmi.»)

Kon muusikat opsõti?

Ku sai 15, lätsi Tarto muusikakuuli Ritsingu Richardi mano koorijuhtmist opma. Ku olli 17, lätsi Talinahe filarmoonia estraadistuudiohe. Säääl olõ helüsäädjä Maasiku Elsa. Teno timäle – imchääle Vahtõliina lauljalõ, kiä Estonia primadonnas sai – ma täämbä ülepeä laulagi. Maasiku Elsa tekki minoga nii, et ma kunagi ei laula umma hellü är. Tä and kõik nipi: ma või viis-kuus tunni õdagu laulda ja tõnõ päiv uma 10–12 tunni otsa. Helüga ei olõ mul täämbädseni määndsitki häti, õnnõ jala väsüse är (naard).

Kuvõrd võro kiilt kõnõlat?

Võro kiilt om imäkiil ja väega hää kiilt. Võro keelen saat katõ-kolmõ sõnaga är üteldä pikä jutu. Üts lugu om sääne. Üts miis om hää sõbra matussõl ja piät puusärgi man midägi ütlemä. Tä ütles: «Tüüd olõt sa tennü, vaiva olõt sa nännü ja nüüt olõt sa lännü!» (naard).

Võro kiilt om selge ja kim-

mäs: ei piä palfõ patrama, ku asi klaar. Ku esä iks umal aol ütõl – mis sa mõfotat! – sis tollõga olõ väega palfõ är ütõld.

Kas võro keelen om rassõ võlssi?

Egäl juhul om taa selge ja kimmäs kiilt, a taad piät egä päiv kõnõlõma. Ja mõtlõma taan keelen. Mul om hää sõbõr, kah Põlva miis Adamsoni Kalju, kes eläs jo 50–60 aastat Austraalian Melbournein. Täl om niivõrd hää, cestiaignõ võro kiilt. Kaljul om palfõ säändsit sõnnu, millest ma ei saaki häste arvu.

Esä ütõl mullõ ütõskõrd siinsaman hoovi pääl, ku poisikõnõ olli: «Minc tuu sanna mant kergo!» Joosi sanna mano, esi mõtli, mis aša ma pidi tuuma. Tulli tagasi. Kergo om matal sannapink. Pääle toda om taa sõna mul 50 aastat meelen.

Miä om latsõ-iäst viil meelen?

Mälehtä, et ku ma pidi Põlvahe edimäste klassi minemä, sis kuu aigu inne kuuliminekkit saadõti minno imä vele mano, tä olõ Ihamarun meier. Säääl olõ ašajaminõ cestikiilne. Taheti, et kuuli minnen olõs mul «kiräkiil» suun. Olli sös paar nädälit säääl. Tuu olõ 1953. aastal. Ega mul ei olõski koolin häti olnu, selle et loi inne kuuli palfõ cestikiilsit raamatit. A egäs juhhus. Meil olli suurõ pahandusõ koolin – eski vahetunnin es tohe võro kiilt kõnõlda. Oppaja tekki õkva märkusõ.

Ku olli 4aastanõ, tullimi Põlva raudtijaama elämä, Elise poodi majja alomadsõ

kõrra pääle. Ülemädses kõrra pääl ellivä vinläse, näil olliva minovannudsõ tütre. Ku ma lätsi edimäste klassi, olõ mul ka vinne kiilt käen. Nii et vinne, võro ja eesti kiilt tulli kõik ütõl aol.

Kas motomiis Nikopensiuse Toivo om nimekaim?

Nimekaim jah, a tuu om sugulanõ kah. Tä eläs Pärnu kandin, om minost nii 10–15 aastakka noorõmb. Olli koskiil laulman, ku ütõs miis ütõl: «Olõt iks huvitav inemine küll: sõidat motokrossi, laulat, kuis sa jõvvat?» (naard). Ütskõrd ku naksi Austraaliahe sõitma, sös vahetõdigi meid är, ku reisifirma kaardiga piletit telõ. Kül olõs olnu jant, ku tuu õkva vällä es tulnu.

Umast pidost olõti kuulnu?

Ma loe kõikaig seod võro lehte, võta imä käest. Ku kõik klapis, sös lää kimmäle pidolõ.

Kas Põlvahe ei taha elämä tulla?

Või-olla kunagi tulõ ka sääne mõtõ päähä. Elli 30 aastat Tarton, nüüt olõmi Elvā pedäjide all. Nigu vaba aokipõn tulõ, olõ kõgõ Põlvan. Mooste mõtsun olõ 30 aastat käünü, ma tiia ekä scenekotust. A kiä tiid, mismuudu elo lätt. Vast tulõ lätsi mano minnä. Poig Lauri (32) eläs Talinan, näil piäs õkva-õkva lats sündümä. Tütär Maris (44) eläs Saksamaal, täl om tütär Isabel (15).

Küsse ALLASÕ TIIA

Latsi tiatripäiv Puigal

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Nätal tagasi, 18. urbõkuu pääväl sai tiatrihuvilidsõ koolilatsõ kokko 8. Puiga näütemänge pääväl, maaha mängiti kümme võrokeelist tiatritükkü.

«Mullõ miildü tuu, et timahava olf lavalõ tuud säändsit tükke, kon olf vaiva nättü muusiga ja liikmisõga,» kõnõl üts näütemänge hinnanu žürii liigõ Laube Kadri Võro instituudist. «Hää olf nätä, et juhendaja olli sutnu latsilõ mängurõõmu sisse panda ja latsõ tahtsõ esi rõõmuga mängi.»

Puiga näütemängupääväl kõrraldaja Ruuli Helve ütelf, et egä aastaga läävä esinejä julgõmbas ja näide võro kiil parõmbas. Taad päivä saa pitäki õnnõ tuuperäst, et latsõ esi tahtva mängi.

Kõgõ noorõmba ülesastja timahavadsõl näütemänge pääväl olli Puiga latsiaia latsõ, kiä olli näütemängus tennü muinasjutu «Kihulanõ ja hopõn».

Latsiaialatsi tüküle and žürii (Laube Kadri, Võro valla haridus- ja kultuuri-spetsialist Konksi Siiri ja Võro 1. põhikooli eesti keele oppaja Isaku Mirli) ka üte võistlusõ katõst pääpreemiast. Pääpreemiä sai ka Kääpä põhikooli tükü «Illimari kosjankäük».

Viil valisi žürii vällä neli parõmbat nuurt näütlejät. Neo olli Aste Gristel (Pipi Pikksukk Puiga põhikooli tükün «Pipi lätt kuuli»), Miksoni Mallor (Illimar Kääpä põhikooli tükün «Illimari kosjankäük»), Konnu Lauri (Harak ja jahimiis Mõnistõ põhikooli tükün «Põdramaja») ja Lumi Hanna-Liisbeth (lats Vahtsõliina gymnaasiumi

HARJU ÜLLE PILD

Kas tõsõ käest leevä ärvõtminõ om patt? Lattiku Jaani tunnõdu jutu perrä tei tiatrit Krabi põhikooli latsõ.

Contra janditükkü «Mõmmibeebi» mänge Vahtsõliina latsõ.

tükün «Mõmmibeebi».

Hää võro keele mõistmisõ iist saiva eräle kittä Variku Kaia-Marii (pääkihulanõ Pui-

ga latsiaia tükün «Kihulanõ ja hopõn») ja Kallaste Martin (Karla Kääpä põhikooli tükün «Illimari kosjankäük»).

Aste Gristel sai preemiä Pipi hää mängmise iist.

Miksoni Mallor Illimari rollin.

Mõnistõ pödõr ja janes käkvä hinnäst jahimehe iist.

Siska Johannes – meremiis ja luulõtaja

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Hummõn, 26. urbõkuu pääväl tulõtdõdas Võromaa muusõumin 95. sünnüaastapäävä puhul miilde võrokiilset luulõtajat Siska Johannest.

Rõugõ vallast Hino küläst peri Siska Johannesest om teedä küländ veidü. «Tä olf väega hell ja tundligu süämega inemine nii tõisi inemiisi ku luudusõ suhtõn,» mälehtäs umma unno Siska sõsaratütär Kolodinski Küllü.

Küllü eelli uma perrega uno kodotalo lähkül ja timä sõnno perrä olf egä uno külläsõit nigu valguskiir pümnen: «Tä tull nigu tõsõst ilmast – kõnõl juttõ tõisist maiõst ja suurist liinust, lugü ummi luulõtuisi. Mullõ ütelf tä kõgõ, et opi, opi! Mehe tahtsõ timäga ütlen viina võtta ja juttu aia. Tedä huviti meri ja massina. Imelik, kuis luulõtaminõ tuuga kokku

käve,» seletäs Küllü.

Siska Johannes tüüf terve elo laivu pääl. Miä tuu Võromaa miist mere pääle tõmmas, olõ-i teedä, a jo latsõst pääst ujoft tä Venneuja pääl laivakõisi.

1989. aastagal kirof Siska Heino kultuurilehen Virus-kundra Siska Johannesest luu. Sääl om kirän, et Siska läts kõgõpäält laiva pääle kütjäs ja tiinse aigu ka mereväen. 1940. aastagal lõpõf tä 27 aasta vannudsõlt Taľnan gymnaasiumi ja samal aol ka merekooli, edesi läts tehnikauilikuuli massinachitüst opma. Päält kuuli läts laivu pääle, tüüf mitmõ ammõdi pääl vanõmbmehaanikuni vällä.

Laivu pääl sõitõn jäi aigu üle ja Siska Johannes pand kirja mitu vihutäüt võrokeelitsit luulõtuisi. Võro kiilt avvusf tä väega – Kolodinski Küllil omma meelen uno sõna: siinpuul Tartot mitte üts sõna kiräkiilt! Luulõtuisi kirof tä päämidselt latsõ-ia mälehtüisist, kodost ja luudusõst.

PILT VÕROMAA MUUSÕUMI KOGOST
Siska Johannes 1941. aastal.

«Egä kuu saatsõ tä imäle veidükese rahha,» kõnõlõs Kolodinski Küllü. «Tuu olf pia-aigu ainukõnõ raha, midä mi tuudaigu, kolhoosõ algusaol, saimi peon hoita.»

Küllü sõnno perrä Siska Johannesest hindä peret es olõ, Taľnan olf tal sõbraga katõ pääle tarõ, kon Siska hoif umbõs 2000 raamatut. «Uno olõsi võinu perre luvva, tä tuud

tahtsõ, a tiidse, et tä merelt är ei saa tulla ja es lupa kellelegi midägi. Tä tiidse, et täl ei olõ majanduslikku mõtlõmist ja praktilist miilt. Nigu meremiisil iks, olf ka viin mängun ja nii tä ütsikus jäigi.»

Siska Johannes kuuli 13. lehekuul 1973, paar kuud

pääle pensionilõ jäämist.

Luulõtuisi olõ-i timäst kuiki palfo alalõ jäänü, Võromaa muusõumin om näid paarküm-mend tükü.

Siska Johannese mälehtüsepäiv om Võromaa muusõumin (Katariina 1, Võro) 26.03. kell 15.

Üts hummuk

Ku rohiline sammõt, nurmõl hõllos kaar ja värskest küntüst mullast lõhnas kesä. ja Venneoja orust kostus harakide naar näil sinnä pehestikku tett om pesä. Luus janes ristikhainanurmõ pite, hiil võsu veeren rebäne ku vari ja Tagasõõdül, vahel kadajide tund kastõrõskõst hainast rõõmu kari. Sääl karjapoiss lüü piibariga umma luku, täl saatõlalu kirriv pini undas. Mäe otsan kuusistikun kägu hõikas kuku, nurmkana üle rüanurmõ lindas. Kõik om nii hummugusõlt värskes, kuumas päiv viil ei olõ jõudnu küttä ilma. Tiid pite rühken sitasitik ruumas ja tsoril sinetäse' pääsusilmä'.

SISKA JOHANNES

Imäkiil

Määne om kõgõ ilosamb võrokiilne sõna?

Imäkelepääväl käve Uma Leht Orava koolin külän. Lasimi 8. ja 9. klassi latsil pakku, määne võisi olla kõgõ ilosamb vai põnvõmb võrokiilne sõna. Midä pakuti: *õkva, tuu, pido, hummok, õdak, kimmäs, tsirgukõnõ, vabarn, hopõn, haussjutt, illos, sünnüpäiv, repän, punnpaap.*

Mink perrä sõna vällä valiti? Ilma Karmen 9. klassist sellef niimuudu: «Kõgõ ilosamb sõna võro keelen, miä om mullõ miilde jäänü, om *sünnüpäiv*. Mille: mu vanaesä laulsõ mullõ mu 4. sünnüpääväl laulu ja et tä om täambädses kahos mi säst är lännü, jääs seo sõna mullõ kõgõs aos miilde. Vanaesä olf 65aastanõ ja eelli Tammõ külän.»

Määne om su meelest kõgõ ilosamb vai huvitava võrokiilne sõna, hää Uma Lehe lugõja?

Kiroda meile üts sõna ja seledä är, mille õkvalt tuu. Huvitava vidõ sõnno ja seletüisi saatja saava avvohinna Uma Lehe koti, hammõ vai võrokeelidse raamadü.

Saada uma sõna kas info@umaleht.ee vai Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro liin. Mano kiroda uma nimi, telehvoninumõr ja aadrõs.

UMA LEHE TOIMÕNDUS

Imäkelepääväs võrokiilne raamat

Orava kooli latsõ meisterdi imäkelepääväs raamatit, sisus olli klassõ kaupa kas sõs hindä elolugu, kodokülä jne. 5. klassi poiss Kerge Kaarli (11) küsse lupa tetä uma raamat võro keelen ja oppaja lubasi hää meelega.

«Olõ inne kah hulga võrokeelitsit jutukõisi kirotanu, tuust tullgi sääne mõtõ,» selet Kerge Kaarli. Raamadü päälkiräs sai «Mu latsõpõlvõ mänguaas». Tan raamatun kirof Kaarli päämidselt egäsugutsist pehmist ja karvatsist mänguasost, määndsidega tälle väikust pääst mängi miildü.

Kaarli eläs Haañkasõ külän ütlen imä-esä, viie sõsara ja kolmõ velega. Koton kõnõldas täl nii eesti ku võro kiilt.

Kaarli arvas, et tulõvigun kirotas tä kimmähe viil võrokeelitsit juttõ. Päält kirotamisõ miildüs tälle sporti tetä. Kaarli ütles, et spordiala või olla «ütskõik, mis ette jääs» ja täl tulõ seo iks inämb-vähämb häste vällä.

HARJU ÜLLE

HARJU ÜLLE PILT
Kerge Kaarli uma raamatuga.

Volinik kolhoosih

PRESSI HELI

Tuu oll kolhoosõ edimäidsil aastil, kas 1951 vai 1952. Parteikomiteest tull põllumajandusosakunda käsk, et kõik tüütäjä tulõ saata kolhoosõ vällä – volinigõs. Kardokanormi ei saia täüs ja kolhoosi sabotiirvä. Inne ei tohe tagasi tulla, ku norm om täüs.

Mullõ määräti Obinitsast Andrikova külä kolhoos Rahu Eest. Ma es olõ sääl kandih kunagi käünü ja es tiia, mis minno sääl iih uut.

Panni siis imä puult tuud liha ja leevätükü kotti, potinka jalga (kummiserikide aig es olõ viil joudnu), palidu sälgä ja volinik oll valmis.

Põllumajandusosakunna juhataja Pillai Kalev vei minno tsikliga Andrikova kontori mano. Tuu oll suur maja, umanigu olli är kiudutõdu. Kontorih oll tuima näoga meesterahvas, kinkal es olõ aigu ja tahtmist muka kõnõlda. Panni koti nukka ja lätsi küllä kaema.

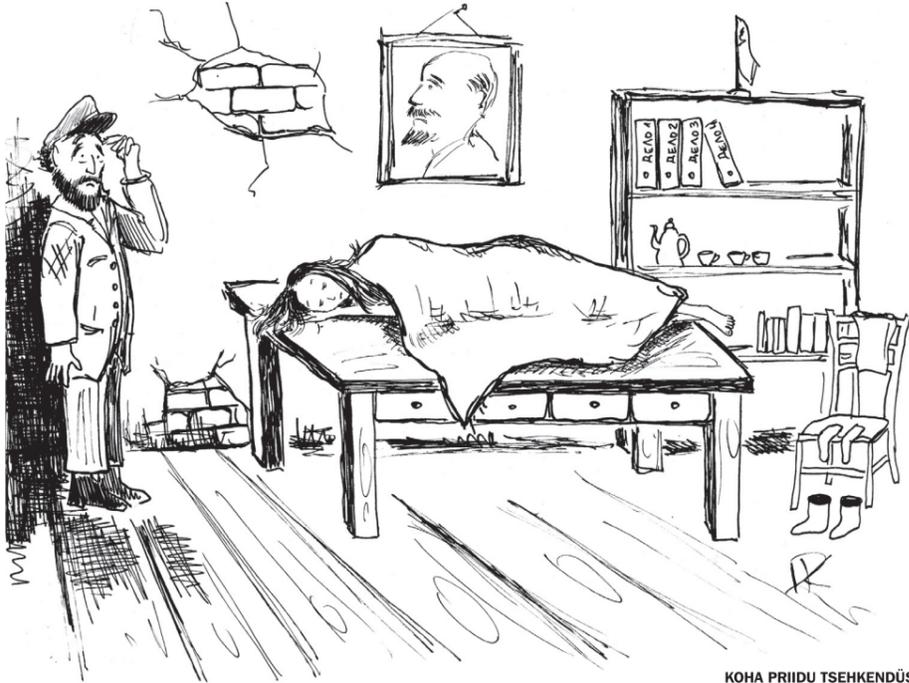
Sääl olli mehe kolhoosih tüül, a naasõ olli kotoh. Aimi naisiga juttu ja ma kõnõli õgasugutsit juttõ ja palsi näid, et tulkõ kardokit võtma, väega hädä om.

Nii ma käve läbi pia kõik tuu küllä. Naasõ juhati, kohe võisi minnä ja vast om tüüle tulõjit. Ma ei olõ uma pikä clo joosul nännü nii lahkit ja sõbraliidsi inemiisi.

Kül pakuti süvvä ja lubati tulla kardokit võtma ku väega vaia. Mul oll tuu hää, et olli maalats ja võro kiil suuh.

Sai kokko brikatiiriga ja tuu lubas hummogus adramehe ja veomehe põllu pääl saata. Brikatiir oll väega tark ja rahulik miis, a täl oll väega pallo tüüd: põldu oll viil panda, vilänorm tull viia, rehpesmine, linatüü ja pallo muud. Täl oll hää miil, et ma kardoka-asä hindä pääl võti.

Õdak tull kätte ja ma

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

säädse hindä kontorih lavva pääl magama. Suur savikiviahu oll lämme ja üuvaht, vana mehekene, turvamiis.

A üuvahil nakaš must hallõ ja tä üteli, et latsõkõnõ, kuis sa siin makat, tulõ mu poolõ kodo, sääl säng tühi ja pernaanõ kotoh.

Mul muidogi hää miil ja lätsi pümme õdaguga üte maja mano. Üuvaht kopuf ussõ pääl ja üteli, et lasõ sisse, ma tõi sullõ minijä. «Mine persehe!» hõigati vasta.

Vanamiis sis selet, et rajoonist om tähtsä volinik ja puha. Sis lasti uss vallalõ: et ku rajoonist, sis muidogi. Edimäne jutt oll, et poig om esimiihi koolih, ku kodo tulõ, kac sis, et õks esimches pandas. No toda lubasi küll kimmähe.

Üuvaht läts är ja mi pernaasõga lätsi tarrõ. Sääl palli väikene lambikõnõ lavva pääl. Suur reheahi oll kesk tarrõ. Sängükene ja laud. Pernaanõ kobisi aho pääl ja kutsõ minno ka aho pääl hindä kõrvalõ.

Ma õks es lää ja hiidi kõiki rõividõga sängü pikäle. Ku tulõ ar puhksi, kuuli nukah andsakat kõsinat. Es mõista arvada, mis helü tuu om. Ku

sis nakaš tulõma laest põks-põks ja lutigõ hais oll, ku käega tõmpsi. Minno rünnäs lutikidõ armee.

Joosi vällä, kisi rõiva sääl, sopudi ja rapudi. Üü käeh, minnä ei olõ kohegi, tull tarrõ, istõ lavva man too-li pääl, kulssi ritsikide laulu ja nukah prussakidõ kõsinat. (Tuu oll näide armulaul, tuud sai ma ildamba teedä. Hõõri siibu ütstõõsõ vasta).

Hummogudsõl tüül tull üuvaht kodo ja ku ma ütli, et lutigõ tahtsõ minno är süvvä, arvas tä, et lutka ei taha võõrit inemiisi.

Tä vei mu kontori mano ja sääl es olõ noid sitikit. Kiudutõduidõ maja oll mitu aastat tühi olnu ja lutiga olli är külmänu. Lavva pääl oll rohilidõ kupliga lamp ja ma loi õdagidõ kavva raamatit, noid sai Obinitsast. Noorõl inemisel tulõ õgal puul hää uni.

Hummogu lätsi nurmõ. Tulli adramehe, kotost võet harkadõr vankrih, ja naksi virksit vallalõ ajama. Naisi tull hulga, kardoka ja ilm olliva ilosa.

Hobõsõmehe vidi kardoka Piusa jaama normis. Ma

ka võti naisiga üteli uma virkse. Lõuna aigu lätsi naasõ kodo eläjit tallitama ja süümä. Ma tei niikavva tuld ja küdsi tuha seeh kardokit. Naasõ tõiva mullõ ka süvvä, võileibä, sõira, munnõ ja suppi ka vahelõ.

Ma pidi õga õdagu minemä kolm kilomiitret Obinitsa ja parteikomiteele helistämä, pallo normi om täudet. Sis es olõ viil kolhoosil telehvonn ja autot muidogi ka es olõ.

Koh oll sis kolhoosi esimiis? Tuu oll umbkeeline vinlane, nimme ei olõ mee-leh, sõitsõ troskaga, hää hopõn iih. Naasõ tiidse, et egä tä valgõt päivä ei näe, kõik aig om viina täüs. Ma timäga kokko es saa ja tä vast es tiia, et ma sääl olõ.

Nädäli lõpus oll norm täüs ja ma astõ kodo poolõ. Tuu aig oll mullõ, noorõlõ inemesele, sääne elokuul, mis ei lää joht cloaig meelest.

Noid inemiisi mälehtë clo lõpuni. Ku Obinitsa kerikohe trehvä, panõ näile kündle palama.

Tsipakõnõ Hiina peldikist

Samal aol ku ebäsportlik Tiibet mässäs, loi lehest ka üte asaligu uudissõ – inämbüs Hiina peldikist omma meile Vinne ao välikempstõ tutva saisuvtu: mulk pörmandun, tuu ümbre lohokõnõ. Lohokõsõ kõrval kotussõ jalgu pandmisõs.

No omma olümpias valmistaja Hiina ammõtnigu hädän: kõik peldiku tulõ ümbre tetä, selle et olümpialõ tulõja vällämaalasõ ei mõista pistü sitty. Vai ku ei nakka peldikit ümbre chitämä, tulõ vällästuult kotussõ pääl tulnuid inemiisi kipõstõ pistü hätä õiõndama opada.

Hää, et olümpiat Indian es kõrraldõda, sääl om peldikukultuur sääne, et ku är situt, sõs pühit perse umahindä käega är. Ja sõs mõsõt käe puhtas. Tuud pühkimise kätt muus ei pruugitagi, tõsõ käega süvväs, tetäs ussi vallalõ ja pandas kinni.

Ku Kanter näütuses Indian olümpialõ olõsi ja tahasi kotussõpäälitsist kombist luku pitä... Mis sõs saasi, ku täl tuu sitapühkimise käsi, midä muus ei pruugita, tuusama käsi olõsi, minka Gert-poiss ketäst hiitmä harinu? Sitadsõ käega ei või Olümpusõ jumalit narri, sõs pidänü tä tõsõ käega ketäst hiitmä. Võlss käega! Mis sõs saasi?

Ei, hää, et olümpia õks Hiinan om, pistüsitmise opp vast Siimani Mart kah kuigimuudu är, tuu ei piäsi vanalõ mehele ülcarvo rassõ olõma. Säändse

RUITLASÕ OLAVI, leheneegri

palga iist opis ma esi kasvai lakkõsitmise är.

Sitmiskultuur om õnnõ veidükese noorõmb kultuur ku süümiskultuur.

Kõgõpäält tetti *homo sapiens* puult maailma edimäne süük, süüdi är ja sõs ollgi kõrd peräprodukti käen. Kost edimädsõ inemise tiidse, kuis kõgõ õigõmb om? Üts pühkse käega, tõnõ saiso pistü, kolmas es mõista uutagi ja lask nigu tull... Ja sõs kaiva kõik ütstõsõlõ õigõ mehe näoga otsa, nigu kõik olõssi õigõ...

A ku no Hiina viiga ja päälõistutava vetsupoti üles sääd, nakkasõ väiku kõlladsõ mehe sammamuudu mudatsidõ jalgu-ga poti otsa ronima, nigu vinlase oktoobrerevolutsioonist päälõ tegevä.

Ega inemine pini ei olõ, kelle kümne minodiga istma oppat. Inemisel lätt veidükese kavvõmb, mõnikõrd 3–4 põlvõ, inne ku midägi selges saa.

Mu meeles es pidänü tuud esiki häbendämä: ku ma olõssi Pekingi olümpiamänge orgkomitee asõpresident Jiang Xiaoyu asõmõl, ma teci seokõrdsidõ mängõ maskotis jalgu-ga vetsupoti otsan kükütäjä tsillokõsõ kõlladsõ mehe.

A dalai-laama, kiä om eksii-lin, mugu nõud: suurõmbit autonoomsuisi, suurõmbit autonoomsuisi. Autonoomsust ja rahhu? Andkõ mäkilõ vaikust? Mis kuradi vaikust, motokrossi om teile pörguliisilõ vaia!

Tossu Tilda pajatusõ

Kuvalda

Haigõmajja tull vahtsõnõ haigõ – pikkä kasvu ja jämme kerega naistõrahvas. Üts miis pand tälle nimes Kuvalda.

Naasõl oll väega hää miil, et tedä paksmaos vai viil milleski hullõmbas es kutsuta. Kuvalda kuuldu jo nii armsalõ...

Kiäki inemine haigõmajjan trehväs kuuldma, ku hõigu-nime pandja üteli: «Oh sa mu kallis Kuvaldakõnõ!»

Tuu päältkullõja naas naardma ja tekki naasõlõ selges, et kuvalda tähendas vinne keeli

suurt vasarat.

Tuu jutu päälõ karaš naasõl hing hirmsahe täüs ja tä and aladulõ nimepandjalõ vasta kaala. Sis sai selges, et vikur miis es olõ nimega sukugi essünü.

Sularaha

Kasaritsa miis tull Võro liina kõrdsist kodo, kai rahakoti sisse ja üteli: «Ma tiia küll, mille taad purru kutsutas sularahas: ku liina lätsi, oll kott rahha täüs, a kac, nüüt omgi peris är sulanu!»

Seodmuudu kotlette tege-mist opaš mullõ üts vanõmb kokk, ku ma umal aol praktigal olli. Jakku tegijile ja süüjile!

KRUUSAMÄE MAIMU

Kuuluda

Osta

Nuur pere taht osta **maatükkü järve veeren**, kohe päälõ saasi maja ehitä. Tel 517 7216, raivo@koitel.ee.

Müü

LÄMMÄPUMBA
Tel: 733 3370, GSM: 53 465 465
www.kliima24.ee

Müü **kesvä- ja ristikuseemend**. Tel 5621 3174.

Muu

Kellel om är anda **pruugituid suuri vai väiksit eterniite** piksest palanuilõ talohuunilõ vahtsõ katussõ päälõpandmisõs? Hää avitaja võisi kõlistä tel 79 58 288 (Jõksi Ado).

Latsilõ

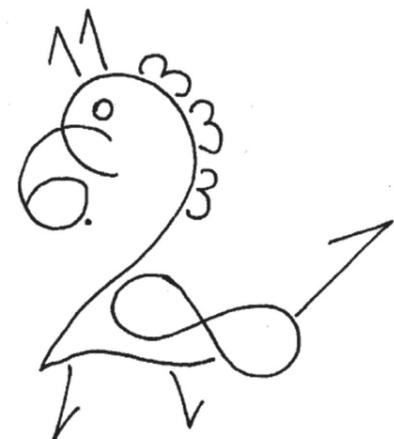
Vastussõq saatkõq
Tartu 48, Võro liin
65609 Uma Leht vai
info@umaleht.ee.

Manoq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõs ja televhoniinumõõf. Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai kasette ja Uma Lehe klepse.

Mineväkõrdsõ koomiksi tsehkendäjä Oro Silver küsse, määnest marki massinat tä joonisf. Õigõ vastus oll *Volks-wagen*.

Avvuhinna saa **Vaarendi Andrus (12)** Kõrgassaarõ küläst.

Kirodaq võro keelen, ku vanaq ommaq neo kollikõsõq ja panõq näile nimeq kah! Saadaq vastussõq ärq ildampa 3. mahlakuu pääväs!

Joonisf LOIGU ANU